MACBETH IN THE 20TH CENTURY. THE ȘTEFĂNESCU TRANSLATION

Daniela Marțole, Assist. Prof., PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The first Romanian translation of Macbeth in the 20th century is Constantin Ștefănescu's prose version, published in 1912. Despite the complete lack of biographical data related to this translator, his text represents an important step in the Romanian history of the play, especially from the lexical perspective, marking the transition point from the extreme innovative tendencies of the 19th century to the ethnicising directions in the first half of the 20th century.

Keywords:Macbeth, Romanian translation, lexical level, etymologic diversity, anti-neologist tendency

Const. Al. Ştefănescu este singurul dintre cei zece traducătorii ai piesei *Macbeth,* de William Shakespeare, despre care datele biografice lipsesc cu desăvârşire. Am identificat câteva date strict bibliografice în *Bibliografia românească modernă*[1], volumul 4, unde numele traducătorului apare menţionat alături de cele două traduceri ale sale din *Macbeth* şi *Neguţătorul din Veneţia*, ambele publicate la Bucureşti, tipografia Horia Carp şi Marinescu, în 1912 şi ambele cu menţiunea „traducere din englezeşte". De asemenea, în 1924, Petre Grimm, în articolul său *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză* face câteva referiri asupra traducerii dramei *Macbeth,* însă nu aminteşte deloc de cealaltă traducere. Redăm mai jos, *in extenso*, cele câteva paragrafe din lucrarea lui Grimm, în lipsa unei alte introduceri despre traducător:

„Traducerea dramei *Macbeth*, în proză, de C.A. Ştefănescu, Buc. 1912, este făcută „din englezeşte" însă cu o cunoştinţă imperfectă a limbei. Are unele greşeli elementare ca atunci când traduce: "the banners …fan our people cold" prin „steagurile fac vânt oamenilor nostri *îngheţaţi*"(pagina 7) în loc de „îi fac să înghețe"; sau tot acolo "Belona's bridegroom lapp'd in proof"e tradus prin „logodnicul Belonei împlătoşat cu încercarea'i" în loc de „într-o armură încercată"; pe pagina următoare vorbele vrăjitoarei "sleep shall not…hang upon his pent-house lied" traduse prin „somnul nu va spânzurà de pleoapa adăpostului său" în loc de „adăpostul pleoapei sale" sau „pleoapa sa ca o streaşină".

Traducerea e de multe ori prolixă, ca atunci când Macbeth, adresându-se lui Duncan, îi spune: „slujba şi credinţa ce datoresc, plătindu-ţi datoria, ele înşişi îşi plătesc lor înşişi[2] (pagina 13), în loc de „sânt răsplătite chiar prin fapta lor" ("The service and the loyalty I owe, in doing it, pays itself"), sau în scrisoarea lui Macbeth: „stăteam pierdut în uimirea ce mi-o pricinuià întâmplarea aceasta" (pag.14) în loc de „uimit de aceasta" ("rapt in the wonder of it"). Unele cuvinte sunt rău alese, surori prooroceşti în loc de ursitoare; lipcani, conaccii, în loc de soli, vestitori, etc.

[1] Angheluță Lucreția, Miclescu Liana (ed.), *Bibliografia românească modernă (1831-1918),* vol. 4 (R-Z), București, Editura Academiei, 1996, p. 255 (la articolul *Shakespeare, William*) şi p. 479 (la articolul *Ştefănescu Const. Al.*).
[2] De fapt, în textul lui Ştefănescu apare „ele înseşi îşi plătesc lor înseşi".

BDD-A22292 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

Totuşi, ca limbă românească, această traducere e mai bună decât cele anterioare, căutând expresii româneşti adevărate, şi autorul ei, cu o cunoştinţă mai temeinică a limbei engleze, ar fi putut face ceva mai bun”[3].

Afirmaţiile anglistului P. Grimm şi lucrarea lui, în general, arată, pe de o parte, pătrunderea traducerii, ca produs, în zona de interes a cercetătorilor calificaţi şi, pe de altă parte, fac un rezumat pertinent al condiţiilor necesare în procesul traducerii, pe care zecile de mii de pagini ulterioare nu au reuşit decât, poate, să le nuanţeze. P. Grimm consideră că traducerea lui Ştefănescu este cea mai bună dintre variantele diacronice ale dramei Macbeth în limba română, din perspectiva limbii ţintă.

Datorită imposibilităţii de a încadra traducătorul într-un spaţiu geografic vom încerca să găsim în text indicii relevante. La nivel grafic traducerea lui Ştefănescu respectă, în general, norma ortografică din 1905: notarea lui u final neaccentuat la auxiliarul de viitor de persoana I singular *voiu:*voi*u* priveghià (p.7) voi*u* răsfoi-o (p.12), voi*u* înapoià (p.37) dar şi la alte cuvinte: plai*u* (p.18) *cei* dintâi*u* (p.41) clei*u* (p.56). În afară de poziția inițială unde apare grafemul *î*, cuvintele sunt în general scrise cu grafemul *â*, excepție făcând câteva cuvinte ca: *târîtoarea* (p.42) *omorît* (p.47), *hotărîre* (p.72). Sunetul [î] mai este notat, din greşeală, cu *ă* în cuvântul *gărlele* (p.39) şi cu *à* în cuvintele *atàt* (p.37) şi într-*ànsul* (p. 6) care apare şi cu forma *într-însul* (p. 10, 36) şi care este corectat în erata de la sfârşitul volumului. Această listă cuprinde un număr de optsprezece cuvinte şi se încheie cu remarca: „celelalte greşeli, fiind de o însemnătate mai mică, pot fi îndreptate şi de cititor.” O altă caracteristică grafică este marcarea vocalei finale tonice prin accent grav, în special la verbe la imperfect şi perfect simplu dar şi în alte cazuri: *stà, stăteà, păşteà, începù* (p.6) *trădà, priveghià* (p.7), *primì* (p.13), *de-acì* (p.17), *zăceà* (p.29) *stăpânì* (p.30), *va trăì* (p.36), *coleà* (p.43). Cratima este folosită în concurenţă cu apostroful pentru a lega de verb formele pronominale atone enclitice şi proclitice sau pentru elidarea unui sunet: *s’a purtat, s’a luptat, şi-a tăiat, să-l împingă, a-l fi descusut, i-a dat, spune-i* (p.6), *m’am uitat, mi s’a părut, n’are să-mi pese* (p.74), *m’au priponit* (p.75), *sabia-ţi, îngăduie-mi, te-am ocolit, cază-ţi spade, spună-ţi îngerul, l-ai slujit* (p.76), *cari-i văd* (p.77). Am remarcat o frecvenţă mai mare a folosirii cratimei, însă nu există un principiu normativ. Este posibil ca acest aspect să fie lăsat la latitudinea zeţarului şi aşa se explică forme ca *ad’-o* (p. 71).

La nivel fonetic am înregistrat:

- prezenţa formelor cu *i* epentetic *mâine* (p. 16) şi *câine* (p. 36). Substantivul *mână* aparela nominativ singular cu forma de astăzi (p. 16), însă la genitiv- dativ singular forma este *mânii* (p. 14) iar la nominativ-acuzativ plural formele sunt mai apropiate de etimon: *mâni* (p. 25, 68) şi *mânile* (25);

- verbele de conjugarea a patra apar la prezent fără vocala tematică, cu forme ca *trăeşte* (p.11) *trebue* (p. 13)*, voeşti* (p. 14)*, învăluește* (p. 16)*, dărueşti* (p. 22)*, căesc* (p. 29), iar substantivele derivate au de asemenea, vocală simplă: *bruftueli* (p. 36)*, bănueli* (p. 38). Am înregistrat şi o formă cu diftongul notat, *îngăduie* (p. 34). La imperfect verbelor de conjugarea a IV-a vocala desinenţei este - i: *doria* (p. 19), *zâmbia* (p. 20), *mă pregătiam*(p. 22), *coboriam* (p. 24), *auziam* (p. 24), *plutia* (p. 31), *se smeria* (p. 35), *muria* (p. 43), *isprăvia* (p. 45). Alte cuvinte care în româna actuală se scriu cu diftongul –ĕá apar în text cu –ĭá: *marţia* (p. 31), *dumniata* (p. 56);

[3] Petre Grimm, *Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză* în *Dacoromania*, anul III, 1923, publicat la Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1924, pp. 284-377, p. 340.

BDD-A22292 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

- forma etimologizantă a substantivului *peire* (p. 57), însă verbul apare cu forme cu epenteza lui *i*: *aupierit* (p. 10), *pieri* (p. 67). La fel, forma *ferbi*(p. 49) este urmată, la distanță de numai o pagină, de forma *fierbeți* (p. 50);

- substantivul *viaţă* (p. 11) apare în concurenţă cu forma *vieaţă* (p. 18, 44) unde semivocala ĭ se transformă în vocală silabică;

- preferinţa pentru perechea consoană surdă-consoană sonoră în cuvinte în care în româna modernă se produce asimilarea: *sgomot* (p. 5), *răsvrătit* (p. 6), *sbucium* (p. 10), *sdruncină* (p. 12), *sguduie* (p. 30), *răsboiască* (p. 30), *răsbat* (p. 35), *răsbuni* (p. 40), *sburători* (p. 50), *deslănţuiţi* (p. 51), *svâcneşti* (p. 52), *svon* (p. 55), *sgâriat* (p. 59). Varietatea etimologică a acestei serii împiedică identificarea unui principiu normativ pentru această particularitate fonetică;

- consoana *ș* are timbru moale în cuvintele *tovarășe* „tovarășă”(p.15, 28), *părtașe* „părtașă”(p. 46) și *șea* „șa”(p. 57) şi numeralele au forme cu timbru dur: *şapte* (p. 34), *a şasea* (p. 47).

- formele velarizate sunt puține: *nobleță* (variantă fonetică cu răspândire mare, p.14), *răpezit* (p. 15) *asămăluirea* „asemănarea” (p.28);

- doar o singură formă iotacizată apare în text *trebuie să o și simț*(p. 64).

Nivelul morfologic

În cazul substantivului am remarcat încercarea de adaptare morfologică a unor substantive englezești proprii și comune: *Kerni și Galloeglassi*(p.6) pentru “Kerns and Gallowglasses” *thănia de Cawdor* (p. 11), *cinstite thane* (p. 11). Folosirea substantivului propriu *Englitera* (p. 30, 54), adaptat morfologic *curtea Engliterei* (p. 48). La fel apare substantivul în traducerea lui Băjescu, însă Carp folosește forma *Anglia.* Forma de plural a substantivului *englez* este *engleji* (p. 71). Substantivele feminine de declinarea a treia apar la genitiv, fără excepție, cu desinența *–ii*: *vitejiii* (p. 6), *hărniciii* (p. 16), *dragostii* (p. 29), *crăiii* (p.10), *soțiii* (p. 21), *copilăriii* (p. 25), *săbiii* (p. 54) *avuțiii* (p. 60), *concordiii* (p. 60), *cinstii* (p. 61). Mariana Costinescu menționează că aceste forme apar în gramaticile muntenești de până în 1893, unde însă sunt în concurență cu formele în *–ei*[4]. Pe de altă parte, substantivul *viaţă* are forma de genitiv *vieței* (p. 37, 70) iar adjectivul *întreagă* este folosit cu forma *întregei: întregei nobilimi* (p. 69).

Adjectivul (pronumele) demonstrativ apare cu formele din limba literară de astăzi *sbuciumul acesta* (p. 10), *să faci aceasta* (p. 20) *această noapte* (p. 46), *toate acestea* (p. 22), dar şi *faptele astea* (p. 24), *gândurile astea* (p. 39). Adjectivul pronominal de identitate apare cu forma *acelaşi*. Adjectivul(pronumele) de întărire are, de asemenea, formele de astăzi: pe mine *însumi* (p. 25), tu *însuţi* (p. 10), *însăşi* odaia lui (p 20), voi *înşivă* (p. 28). La persoana a treia plural feminin forma este *înseşi*: ele *înseşi*, lor *înseşi* (p. 13), *înseşi* buzele noastre (p. 18).

Adjectivul *nou* apare la feminin plural cu forma *nouă*: *cele mai* nouă *veşti* (p. 5), *demnităţile cele* nouă (p. 12), nouele *dregătorii* (p. 17).

Superlativul absolut este marcat prin *prea* atât la adjectiv: *prea cinstite*(p. 11), *prea scumpă* (p. 15), *prea slobode* (p. 47), *prea sfânt* (p. 60) cât şi la adverb: *prea bine* (p. 48). Adverbul *foarte* apare o singură dată ca marcă a superlativului la adjectiv în exemplul *foarte minunată* (p. 62) şi în construcţia eliptică *îl iubim foarte* (p. 18), pentru a marca un superlativ adverbial. Alte două exemple de superlativ absolut care apar în text sunt : *fapta mai mult decât sângeroasă* (p. 32), *afară din cale sălbatic* (p. 57).

[4] Mariana Costinescu, *Normele limbii literare în gramaticile româneşti*, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1979, p. 67.

BDD-A22292 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

Pronumele relativ *care* apare la singular şi feminin/neutru plural cu forma *care*: *treabă pentru care* (p. 34), *celui pe care* (p. 37), *poveţe care* (p. 35), *duhuri… care* (p. 46) şi la masculin plural cu forma *cari*: *noi, cari* (p. 30, dar şi *noi, care* p. 36), *ochii mei cari* (p. 31), *cei pe cari* (p. 32, 38), *slujitori cari* (p.13).

O caracteristică dominantă a traducerii este folosirea formelor neaccentuate enclitice ale pronumelui personal cu valoarea adjectivului pronominal posesiv în poziție atributivă: *să trec prin ascuțișul săbiii pe soția-i, pe copiii-i*(p. 54), *se luptă pentru puișorii-i* (p. 55), *pornim într-ajutoru-le* (p. 63), *să adaug moartea-ți* (p. 64), *cu ochii-mi* (p. 64), *călcările-i de jurământ* (p. 69), *să luăm asupră-ne* (p. 74).

În cazul verbului, remarcăm folosirea viitorului anterior: *vom fi stropit cu sânge pe cei doi* (p. 20), *vom fi întrebuinţat chiar jungherele lor* (p. 20), *se vor fi deşteptat* (p. 23), *nu se va fi făcut nimic* (p. 23), *vei fi jucat un joc mârşav* (p. 33), *vei fi spus minciuni* (p. 74).

Imperativul verbelor *a da, a avea* şi *a sta* este redat printr-o formă populară de conjunctiv fără conjuncție: *dee Domnul* (p.61), *aibi mereu ochii asupra ei* (p. 68) și *stee aici* (p. 73), considerată neliterară chiar și în gramaticile de până în 1893[5]. După Ion Gheţie, impunerea formelor verbale *să dea, să stea*, a întâmpinat o rezistență de durată pentru că „unii dintre ardeleni și moldoveni au continuat să pună la contribuție formele analogice (în *-eie*), singurele cunoscute astăzi în graiurile din nordul țării”[6]. La perfectul simplu persoana I singular am identificat forma *detei* (p. 63). Imperativul singular al verbului *a trimite* este *trimete* (p. 71).

Adverbul *ieri* este substantivizat prin articulare cu articol hotărât: *toate ierile noastre* (p. 73). Modelul poate să fi fost oferit atât de textul englezesc “all our yesterdays” unde pluralizarea este posibilă deoarece cuvântul *yesterday* funcționează atât ca adverb cât și ca substantiv, dar și de traducerile în limba franceză unde echivalentul este, cel puțin în cele trei texte pe care le-am consultat[7], “tous nos hiers”. Pluralul românesc al lui Ștefănescu poate fi feminin prin analogie cu pluralul *zile*: *(o zi de) ieri-două (zile de)ieri* sau neutru *un ieri – două (zile de) ieri* dacă modelul este limba franceză, unde cuvântul *hier* ca substantiv, este masculin, prin analogie cu *le jour.*

La nivel sintactic, remarcăm frecvența ridicată a atributului substantival prepozițional în acuzativ: *gândurile de omor* (p. 16), *urarea de bună-venire*(p. 16), *titlul de gazdă* (p. 21), *hrănitorul de căpetenie de la ospăţul vieţii*(p. 24), *bănuiala de crimă* (p. 32), *ucidere de tată* (p. 32), *titlu de rege*(p. 35), *temerile noastre despre Banquo* (p. 35), *gârlele acestea de linguşiri* (p. 39), *stăpân de casă* (p. 41), *locul de cinste* (p. 41), *bucuria de obşte*(p. 44), *urs din Rusia*(p. 44), *tigru din Hyrcania*(p. 44), *copil de codană* (p. 44), *daraveri de moarte*(p. 46), *negoţ cu cimilituri* (p. 46), *legături de iubire* (p. 58).

Prolixitatea de care vorbea Petre Grimm are uneori la bază stilul prea încărcat din textul sursă, pe care Ștefănescu alege să-l traducă aproape literal. Un exemplu în acest sens este replica lui Macbeth din actul III scena 1, când, în încercarea de a-i convinge pe ucigași că Banquo este sursa tuturor nefericirilor lor, acesta folosește propoziții complexe care arată, pe de o parte, intenția lui de a-i păcăli, iar pe de altă parte, starea psihică a personajului, care începe să se deterioreze. Înlănțuirea de subordonate: “Know that it was he, in the time past,/

[5] *Ibidem*, p. 71.
[6] Ion Gheție, *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, pp. 201-202.
[7] Este vorba despre traducerile: 1.*Œuvres complètes de Shakespeare*, traduites de l’anglais par Leturneur, Nouvelle Édition, revue et corigée par F. Guizot et A. P. traducteur de Lord Byron, Tome III, Imprimerie de Fain, Place de l’Odéon, Paris, 1821; 2. *Œuvres complètes de Shakespeare*, traduites par Émile Montégut Nouvelle Édition,Imprimerie Generale de Ch. Labare, Paris s. a.(1870?) și 3. Shakespeare, *Macbeth. Hamlet,* traduction de François Victor Hugo, Imprimerie Jos. Vermaut, Paris & Courtrai, Imprimé en Belgique, 1880.

BDD-A22292 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

Which held you so under fortune,/ Which you thought had beenour innocent self." (III.1.59) are ca rezultat, în traducere, un anacolut: „Aflați că el fu acela care odinioară vă ținu astfel sub roata norocului, faptă pe care voi o puneați în *sarcina mea, care eram nevinovat*" (p. 35). Alte aspecte țin de folosirea populară a unor prepoziții în construcții ca: „să ne legăm și mai mult *către* domnia ta"(p. 14), „n-aș vicleni pe diavol *către* tovarășul lui"(p. 61), „îl salutară *de* părinte al unui șir de regi"(p. 35), „sănătate la toți"(p. 44), „noapte bună la toți" (p. 35), Am mai notat propoziții aflate într-un raport de coordonare disjunctivă în care conjuncția *nici* are atât rol de coordonare cât și rol de element al negației în a doua coordonată: „nu i-a strâns mâna, *nici* i-a dat ziua bună"(p. 6), „mie, care nu vă cerșesc hotărârile, *nici* mă tem de ura voastră" (p. 10), „pentru ca nici o întoarcere să nu strămute cumplitul meu gând, *nici* să statornicească o pace" (p. 16). Potrivit Mioarei Avram, astăzi, astfel de construcții sunt considerate învechite sau populare, conjuncția *nici* fiind „legată, în limba literară actuală, de prezența negației *nu* în aceeași propoziție."[8]

La nivel lexical, traducerea abundă în termeni rar folosiţi, învechiţi sau populari, pe care vom încerca să-i grupăm în funcţie de câteva criterii.

Prima clasificare a acestor termeni ar putea avea la bază *criteriul etimologic*, în funcţie de care distingem următoarele grupe de cuvinte:

a. **Cuvinte de origine slavă**:

bahorniță (p. 8)(<sb. bahornica) formă regională pentru „baborniță" care, după DER, este folosită numai în Muntenia; ***ostrov*** (p. 6)(înv. și pop)insulă în mare (<sl. ostrovŭ); ***pristav*** (p. 23), formă învechită pentru crainic (<sl. pristavŭ) ***cobitor*** (p. 23), care prevesteşte ceva rău, de la *a cobi* (<sb. Kobiti; bg. kobja); ***hâde*** (p. 12 < ucr. hyd); ***a vecui*** (p. 52) „a trăi, a locui (cu cineva)" (<sl.věkŭ); ***pricaznică*** (p. 46) termen învechit, după DAR, cu sensul „care aduce nenorocire , care pricinuiește moartea, funest". Ca origine, dicționarul lui August Scriban îi atribuie termenul vechi slav *prokaženŭi* „lepros" sau termenul de origine rusă *prokáznik* „poznaș". *Noul dicționar universal al limbii române* (de aici încolo NDULR) înregistrează doar substantivul *pricaz* (înv. și pop.)„care provoacă o pagubă, un necaz, o nenorocire" și îl consideră un derivat de la *a pricăji* (<sl. prokažati); ***sfetire*** (p. 45) de la *a (se) sfeti*, termen învechit care înseamnă „a se arăta, a se manifesta, a se revela"(<sl. světiti „a ieși la lumină"); ***coleașă*** (p. 50) termen regional pentru „mămăligă (moale)"(<sb. kulijez, bg.kulijaša); ***pologit*** (p. 51) termen popular cu sensul „doborât, culcat la pământ", de la *polog* (<bg. polog); ***nădejdi*** (p. 58) „speranţă"(<sl. nadežda); ***crâmpiță*** (p. 37), termen regional care desemnează „încurcătura firelor din urzeală". NDULR îi atribuie o etimologie necunoscută iar DEX sugerează o etimologie comună cu *crâmpei* (<sl. kronpu „mic"). După Șăineanu, termenul era folosit în Moldova cu sensul „nod la țele urzelii"; ***horbotă*** (p. 29) termen regional pentru „dantelă"folosit, după DER, în Moldova. (pol. forbot); ***triște*** (p. 76) apare doar în Dicționarul de Sinonime din 2002, în NDULR îl găsim cu forma *triste* şi *strişte* , termen învechit şi popular pentru „soartă" (<sl.sŭrenšta, srešta); *cruşit*(p. 60),„înroșit de sânge"(<ucr. krušyty); ***izvod*** (p. 35),„listă, registru" (sl. izvodŭ);

b. **Termeni de origine turcă**:

hatâr (p. 9) menţionat în DEX ca termen popular şi familiar (<turc. hatir); ***hainlâcuri*** (p. 10) termen învechit pentru „răzvrătire"(<turc. hainlik); ***rachiu*** (p. 20) (<turc. raki); ***odaia*** (p. 20)(<turc. oda) şi derivatul ***odăiaşii*** (p. 29), termen ieşit din uz pentru „cameriști"; ***conacciu*** (p. 17)(<turc. konakçz) termen învechit care desemnează o „persoană care avea sarcina de pregăti un conac pentru primirea oaspeților"; ***lipcan*** (p.10) termen învechit, cu sensul de „curier oficial" (turc. lipkan); ***abràş*** (p. 54) apare în NDULR cu sensul figurat

[8] Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei republicii Socialiste România, București, 1986, p. 223

BDD-A22292 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

„nefast, nenorocit” şi este un echivalent potrivit pentru cuvântul englezesc *pernicious* „care face rău cu intenţie, fatal” (<turc. abraş); ***siminichie***(p. 71) plantă medicinală cu proprietăţi purgative şi diuretice (<turc. Senameki, ngr. Sinamiki „sená din Meca”); ***revent*** (p. 71) plantă medicinală cu proprietăţi purgative, rubarbă (<turc. râvent);

c. **Termeni de origine greacă (modernă)**:

smăltat (p. 26) termen rar (în DEX), folosit în text cu sensul „împodobit”, provenit din varianta învechită *smalt* (<ngr. smálto) a lui *smalţ.* africatizarea dentalei survine, probabil, prin contaminare cu termenul german *Schmaltz;* ***urgiseală*** (p. 47), în dicționarul lui Scriban„dizgrație”, NDULR menționează doar substantivul *urgisire* derivat alui *urgisi* (<gr. mod.orghízo);

d. **Termeni de origine maghiară**:

hotnog(p. 6)(<magh.hadnagy), (înv.) comandant peste o sută de ostaşi; sutaş;persoană care avea acet grad; în DEX este specificată folosirea termenului în Moldova sec. XVI-XVIII; ***asămăluire*** (p. 28), formă inexistentă în dicționar, NDULR are, însă, forma *sămăluire*, cu sensul „socoteală, apreciere, estimare”. Contextul lărgit în care apare, *somnul…asămăluirea morţii*, cu care Ştefănescu traduce *sleep, Death's counterfeit* „somnul, imitația morții”, ne ajută să apreciem ca posibil sensul sugerat de dicționar. Construcția poate fi înțeleasă ca „somnul, care poate fi apreciat/gândit ca moarte” și în cazul acesta *a* protetic se poate explica printr-o contaminare cu *asemănare.* De altfel, NDULR sugerează o etimologie comună pentru *a sămălui* (<magh. számol) și *seamă*< (magh szám „număr, socoteală, sumă”);

e. **Termeni de origine latină**:

f. ***ţiitoare*** (p. 6)(pop.)femeie întreținută, concubină; ***pierzare***(p. 12, 46) formă populară pentru „pierzanie, moarte”***a adăsta*** (p. 46) termen învechit și regional pentru „a aștepta”(<lat. ad-astare); ***zăcaş*** (p. 46) termen popular al cărui sens figurat „rău, invidios, răzbunător” se potrivește cu sensul lui *wrathful* din textul sursă.(de la a zăcea<lat. iacere) ***vultan***, formă populară a cuvântului *vultur* (<lat. vultur-uris);

g. **Termeni cu etimologie necunoscută**:

dăulat (p. 8)(reg.)sleit de puteri, istovit(et. nec.); ***apriat*** (p. 45) termen învechit cu sensul „care este limpede, lămurit, deslușit”. NDULR îi atribuie o origine necunoscută, susținută și de DER, care cuprinde o întreagă discuție privind o posibilă origine latinească, dar nu exclude posibilitatea originii slave, sugerată, de altfel, de Șăineanu, care indică termenul *priětŭ* „priincios”; ***pericolici*** (p. 39) „ființă imaginară (nocturnă) în care se preface (după moarte) un om, un animal, etc., luând diferite înfățișări, mai ales de lup sau de câine, pricinuind mari necazuri celui pe care îl întâlnește.” Dicționarele înregistrează doar forma *pricolici*, cu etimologie necunoscută. Opțiunea pentru acest termen este un caz de supratraducere, căci în textul sursă sintagma este *my little spirit,* pe care F.V. Hugo și E. Montegut îl traduc prin *mon petit esprit.* Guizot, pe de altă parte, optează pentru *mon petit lutin* (p. 426) „drăcuşorul meu cel mic”, mai apropiat ca sens de opțiunea lui Ştefănescu.

În afară de influențele mai sus menționate câteva exemple din text sugerează faptul că s-ar fi putut folosi în procesul traducerii și de o variantă în limba franceză sau că, în orice caz, nu era străin de această limbă. Pe lângă substantivul propriu mai sus menționat, *Englitera,* adaptare fonetică și morfologică după cuvântul *englez* a substantivului franțuzesc *Angleterre,* mai găsim în text cuvântul *aiurea*: „unelte silite, ale căror inimi sunt şi ele aiurea” (p. 72), care nu se justifică prin textul sursă: „constrained things,/Whose hearts are absent too”(V.4.,p.100) (literal: lucruri constrânse, ale căror inimi sunt și ele absente), însă se explică printr-o variantă în limba franceză, așa cum o arată traducerea lui F.V. Hugo: „des êtres

BDD-A22292 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

contrains dont le coeur même est ailleurs.” (p. 88) şi cea a lui Guizot: „machines qui lui obéissent de force tandis que lor affection est ailleurs.”(p. 468)

În a doua categorie, bazată pe *criteriul formei*, includem cuvinte cu forme învechite, apropiate, însă, de cele contemporane şi identice ca sens cu acestea: ***junghiere*** (p. 20) formă învechită pentru „junghere, pumnale”(NDULR înregistrează forma ca variantă a lui „înjunghiere”), ***strejar*** (p. 23)„străjer”de la ***strajă*** (cu var. *streajă*)(<sl. straža) , ***vac*** (p. 29) pentru veac (<sl.věkŭ), ***osebit*** (p. 18) pentru „deosebit de, în afară de”(<sl. osebiti) şi adjectivul ***osebitor*** (p. 36), ***leguită*** (p. 47) pentru „legiuită”, ***a se primbla*** (p. 47) pentru „a se plimba”, ***proorocii*** (p.9) pentru „proorociri”, de la *proroc* (sl. prorokŭ), ***schiptru*** (p. 53), pentru „sceptru”(<sl. skiptru), ***comedianţ*** (p. 73), formă populară pentru *comediant,* pe care August Scriban o explică prin contaminarea cu *paianţ,* varianta populară a „ formei mai culte” *paiaţă* „comediant de bâlci”. În aceeaşi categorie includem o serie de adjective cu sensuri recognoscibile, variante rare, ca formă, ale termenilor din româna contemporană: *primire ospătoasă* „ospitalieră” (p. 14), *mărturie neîndoioasă* „neîndoielnică” (p. 14), *lucru neîndoios*(p. 31), *bucurie îndoioasă* „îndoielnică” (p. 38), *schimbăcioasele friguri* „schimbătoare”(p. 38), *răbdare aşa de predomnitoare* „predominantă” (p. 36). Alte adjective nu mai au echivalent din aceeaşi clasă morfologică, însă le recunoaştem după baza comună cu cea a altor cuvinte din aceeaşi familie lexicală pe care le folosim astăzi: *zăbavnică judecată* (p. 29), de la a zăbovi (<sl. zabavĭnŭ), *săgeata omorîtoare* (p. 31), „ucigaşă”, fiu furtunatic (p. 46) „impetuos”, *prilejul priincios* (p. 72) „favorabil”.

A treia categorie, formată pe *criteriul semantic,* cuprinde termeni care au o formă recognoscibilă, dar pe care uzul o asociază mai frecvent astăzi unor sensuri diferite, chiar dacă acestea sunt încă menţionate ca secundare în unele dicţionare actuale. În aceste cazuri ierarhizarea diferită a sensurilor sau translarea primului sens către registrul familiar survine doar în vorbire. Aceasta este situaţia adjectivului *deştept* (p. 21), derivat regresiv de la *a deştepta*, care apare la Ştefanescu cu sensul „trezit din somn, treaz”. Acesta este şi primul sens oferit de NDULR şi DEX, însă, în limba vorbită, o frecvenţă mai ridicată o are cel de-al doilea sens, „ager la minte, deştept”. Verbul *a (se)deştepta* cu sens de „a (se) trezi” este folosit mai des decât adjectivul, mai mult cu sensul figurat dar şi cu sens propriu, în limbajul poetic.

Cuvântul *ud* (p. 71) este folosit în text ca substantiv, cu sensul „urină”. Dicţionarele, chiar şi cele de la începutul secolului al XX-lea (Şăineanu, Scriban), înregistrează ca secundară folosirea substantivală a termenului, după adjectivul *ud*. În acest caz nu vorbim de ierarhizarea inversă a articolelor de dicţionar ci de înlocuirea acestui cuvânt, pe scară largă, cu termenul neologic împrumutat din franceză, *urină.* Astăzi sensul mai este întâlnit în limbajul popular şi familiar în sintagma *băşica udului* „vezica urinară”.

Verbul *a împotrivi* este folosit la Ştefănescu cu sensul „a egala, a pune pe aceeaşi treaptă”:„tânăra mea aducere-aminte nu-i poate *împotrivi* o tovarăşe” (p. 28). Dicţionarele introduc „a opune” ca prim sens al verbului, folosit doar reflexiv. *Dicţionarul de Sinonime* (2002) menţionează un sens învechit şi regional „a se potrivi” iar NDULR înregistrează un al doilea sens, tot reflexiv „a se măsura cu cineva”. În limba curentă, însă, termenul nu mai este folosit decât ca sinonim al lui *a se opune, a sta împotrivă.*

Verbul *a spânzura* apare în text cu sensul de „a atârna”: „nici noaptea, nici ziua, somnul nu va spânzura de pleoapa adăpostului său.” (p. 8). În DEX, prima definiţie a termenului este „a omorî, a executa pe cineva (în urma unei condamnări) prin strangulare, cu ajutorul spânzurătorii”. În NDULR, acesta este abia a treilea sens, primele două definiţii acoperind sensul cuvântului, folosit tranzitiv şi intranzitiv, din traducerea lui Ştefănescu. În româna literară actuală verbul, cu sensul din text, are o frecvenţă mai redusă şi folosirea lui se limitează la sfera limbajului familiar.

BDD-A22292 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)

La nivel lexical traducerea lui Ștefănescu materializează tendințele antineologiste de la începutul secolului al XX-lea. Abundența de termeni populari precum și paleta etimologică vastă pe care o acoperă opțiunile lexicale ale traducătorului sunt dovada reacției compensatorii pe care traducătorul, ca mulți dintre scriitorii din prima jumătate a secolului trecut, a avut-o la infuzia de neologisme de sorginte latino-romanică, a căror intrare în limba literară fusese forțată de presiunea școlilor lingvistice și a curentelor de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Opțiuni lexicale ca precum *hotnog*, *crâmpiță*, *horbotă*, precum și anumite particularități fonetice (lipsa iotacizării verbelor), sugerează posibilitatea ca Const. A. Ștefănescu să fie originar din spațiul moldovean, însă nu există alte date certe care să susțină această teorie. Deși traducerea lui nu are valențe artistice notabile, textul, necunoscut publicului larg, rămâne un document important pentru evoluția și istoricul piesei *Macbeth* în România.

Bibliografie

Angheluță Lucreția, Miclescu Liana (ed.), *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, vol. 4 (R-Z), Bucureşti, Editura Academiei, 1996.

Avram, Mioara , *Gramatica pentru toți*, Editura Academiei, Bucureşti, 1986

Costinescu, Mariana, *Normele limbii literare în gramaticile românești*, Editura didactică și pedagogică, Bucureşti, 1979.

Dicționarul explicativ al limbii române, Academia Română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti", ediția a doua, revăzută, București, Univers Enciclopedic Gold, 2009.

Gheție, Ion, *Istoria limbii române literare*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

Grimm, Petre,*Traduceri şi imitaţiuni româneşti după literatura engleză* în „Dacoromania", anul III, 1923, publicat la Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul",1924, pp. 284-377.

Noul dicţionar universal al limbii române, ediția a treia/Ioan Oprea, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu – Bucureşti-Chișinău: Litera Internațional, 2008.

Œuvres complètes de Shakespeare, traduites de l'anglais par Leturneur, Nouvelle Édition, revue et corigée par F. Guizot et A. P. traducteur de Lord Byron, Tome III, Imprimerie de Fain, Place de l'Odéon, Paris, 1821.

Œuvres complètes de Shakespeare, traduites par Émile Montégut Nouvelle Édition,Imprimerie Generale de Ch. Labare, Paris s. a.(1870?).

Seche Mircea, Seche Luiza, *Dicționar de Sinonime*, Editura Litera Internațional, Bucureşti, 2002.

Scriban, August, *Dicționaru limbii românești,*Ediția întîia, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună", Iași, 1939.

Shakespeare,William, *Macbeth*: *tragedie în cinci acte*, traducerea Const. Al. Ştefănescu, Bucureşti, Tipografia Horia Carp & Marinescu, 1912.

Shakespeare, William, *Macbeth. Hamlet,* traduction de François Victor Hugo, Imprimerie Jos. Vermaut, Paris & Courtrai, Imprimé en Belgique, 1880.

Shakespeare, William, *Macbeth*, Penguin Books, London, 1994.

Șăineanu, Lazăr, *Dicționar universal al limbei române*, A opta ediție, Editura „Scrisul Românesc", București, [s.a].

BDD-A22292 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:48 UTC)